

מסכת בבא קמא

מתני': **ארבעה אבות נזיקין****השור והבור והמבעה וההבער**

לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור
 ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים
 ולא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק
 הצד השווה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך
 וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ:

רש"י

מתני' ארבעה אבות נזיקין. אבות קרי להנך דכתיבן בקרא בהדיא ובגמרא מפרש הי ניהו תולדות:
השור והבור כו'. כסדר שהן כתובין בפרשה סדרן במשנה דפרשה ראשונה נאמרה בשור שניה
 בבור: **מבעה.** מפרש בגמ': **הבער.** כי תצא אש:

[**לא הרי שור כהרי המבעה.** כלומר אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה ואמטו להכי איצטריכו למיכתב ולהכי נקט
 ברישא כהרי המבעה ולא נקט להו כסדר לא הרי השור כהרי הבור משום דתו לא הוי מצי למיתני לא זה וזה שיש בהן רוח
 חיים דהא בור אין בו רוח חיים ועוד טעמא אחרינא דהא רבותא אשמעינן שאע"ג שיש לשניהם רוח חיים לא נפיק חד
 מחבריה ובגמ' מפרש מאי לא הרי דקאמר: **כהרי האש שאין בו רוח חיים.** ואי לא כתביה רחמנא הוה אמינא ליפטור: **לא**
זה וזה כו'. אלו שלשתן דרכן לילך ולהזיק: **הצד השווה כו'.** מפרש בגמ' לאתויי מאי: **במיטב הארץ.** מעידית נכסיו יגבה
 דמי הזיקו אם רוצה לפרוע לו קרקע:]

תוס'

מתני' ארבעה אבות נזיקין. אית דוכתא דלא תני הן כמו הכא ובגמרא גבי שלש עשרה אבות נזיקין
 ובארבעה מחוסרי כפרה (כריתות דף ח:) ואית דוכתא דקתני הן כדקתני ארבעה שומרין הן
 (שבועות ד' מט.) וארבעה ראשי שנים הן (ר"ה ד' ב. ושם): **(גליון.** וא"ת אמאי לא קאמר ארבעה
 אבות נזיקין הן כדקתני ד' ראשי שנים הן וי"ל שלא בא אלא להגיד ארבע אבות הללו לא ראי זה
 כראי זה וקצת קשה דבגמרא מוכח דנחית תנא למניינא מדפריך ותנא דידן מאי טעמא לא תני הני
 לכך י"ל דיש מקומות דלא תני הן כדאשכחן בארבעה מחוסרי כפרה: ע"כ):

השור והבור. פי' בקונטרס כסדר שנכתבו בפרשה סדרן במשנה. ואע"ג דלמ"ד תנא שור לרגלו לא
 הוי כסדר הפרשה דרגל נפקא לן מושלח את בעירה דכתיב בתר בור מ"מ שם שור כתיב קודם
 בפרשה דהיינו נגיחה דקון ולמ"ד מבעה זה אדם אע"ג דלבתר הבערה כתיב בפרשת אמור מכה
 בהמה ישלמנה דהיינו אדם דאזיק שור לא חש לשנותו כסדר הפרשה לפי שרחוק כל כך. ושנאו
 כסדר לא הרי דסיפא שמבעה קודם להבער ור"ת פי' דשם אדם כתיב בפרשה קודם כי יגנוב איש
 שור והוא אחד מאבות נזיקין דקתני לה בברייתא בגמרא:

הקדמה לנושא "נזיקין":

ישנם כמה סוגי נזיקין: אדם שמזיק את גוף חברו; אדם שמזיק לממון חברו; ממון של אדם שמזיק גוף חברו; ממון של אדם שמזיק ממון חברו. בהמה היא בכלל ממון השייך לאדם.

התורה מחדשת שלמרות שהחסרון שנגרם ע"י ההיזק אינו נמצא אצל המזיק (לעומת גנב - שהחפץ הנגנב ביד הגנב), אלא הוא כבר לא קיים, כגון שור שנגח פרה ומתה, למרות זאת **על המזיק לשלם את החסרון** (דרשה מהפסוק "ומכה בהמה ישלמנה" - ישלימנה).

תשלום הנזק בדרך כלל נגזר מאיכות השמירה על הדבר המזיק, למשל שור שננעל **כראוי** ברפת - הבעלים פטור מתשלום. כמו כן, שור תם (שלא נגח יותר משלושה פעמים) שנגח - משלם חצי נזק, מפני שלא מוטלת על הבעלים חובת שמירה קפדנית, אך שור מועד (שנגח שלושה פעמים ויותר) - משלם נזק שלם.

מלבד החובה מן התורה על כל אדם **לשלם** על היזק שנגרם לחברו על ידו, ישנו **איסור** להזיק את חברו, ונחלקו המפרשים מהיכן נלמד איסור זה. להלן כמה פסוקים משיטות המפרשים: "לא תגזול"; "ואהבת לרעך כמוך"; "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"; קל וחומר מהשבת אבידה - אם חייבה התורה להציל ממון חברו מהפסד, ק"ו שיש חיוב שלא להזיק בידיים; "ולא ישמרנו בעליו" (הפס' מובא לקמן); ועוד.

כל נזק שקיים במציאות (גם המציאות המודרנית) כלול באחד מאבות הנזיקין המופיעים במשנתנו:

שור, בור, מבעה והבער.

מהם האבות? - השור: שור או בהמה שמזיק לרכוש או לאדם ע"י: **קרן:** שמזיק בקרניו או בגופו בעוד שכוונתו

להזיק. **שן:** שמזיק ע"י שנהנה מההיזק, כגון שאוכל את רובץ להנאתו. **רגל:** שמזיק בדרך הילוכו ע"י רגליו או גופו.

הבור: אדם שחופר בור ברשות הרבים, ונפל לתוכו שור או חמור והוזק.

המבעה: אדם המזיק לבהמה או לכלים.

ההבער: אדם שהדליק אש ושרפה ממון חברו.

הגדרות (תמונות) האבות - השור: **קרן:** כוונתו להזיק. **שן:** יש הנאה להיזקו. **רגל:** היזקו מצוי.

הבור: תחילת עשייתו - לנזק (כלומר, שמתחילת כרייתו הוא מועד להזיק), ואינו הולך ומזיק.

המבעה: אדם המזיק.

ההבער: כח אחר מעורב בו (כלומר, הרוח היא זו שמפעילה ומלבה את האש).

פסוקי האבות - השור: קרן: [כח] וכי נגח שור את איש או את אשה נמת סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור

נקי: **[כט]** ואם שור נגח הוא מתמל שלשים והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: **[ל]** אם כפר יושת עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו: **[לא]** או בן נגח או בת נגח כמשפט הנה יעשה לו: **[לב]** אם עבד נגח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל: **[לה]** וכי יגף שור איש את שור רעהו ומת ומכרו את השור החי ונחצו את כספו וגם את המת יחצו: **[לו]** או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשים ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור והמת יקנה לו: (פרשת משפטים, פרק כב)

שן: **[ד]** כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם: (שם)

רגל: **[ד]** כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם: (שם)

הבור: **[לג]** וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור: **[לד]** בעל הבור ישלם כסף ושיב לבעליו והמת יקנה לו: (שם)

המבעה: **[יז]** ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת: **[יח]** ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש: **[יט]** ואיש כי יתן מום בעמיתו באשר עשה לו: **[כ]** שבר תחת שבר עין תחת עין שון תחת שון באשר יתן מום באדם בן ונתן בו: **[כא]** ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת: (סוף פרשת אמור)

ההבער: **[ה]** כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבער את הבער:

[חשוב מאוד לציין שהסדר שהובא כאן הוא ע"פ שיטת **רב** בגמרא. אבל **שמואל** סובר ש"שור" הכוונה רק ל"רגל", ו"מבעה" הכוונה ל"שן". הסיבה שכתבתי כמו דעת רב היא רק מפני הסדר הנוח והפשטני יותר].